

Murha säilyy muistissa
Juho Saari: *Kuuluisan kuoleman varjo. Miksi Kyllikki Saaren murha ei unohdu?* Gaudeamus 2020.

Vaikka luen mielelläni dekkareita, todellisista murhatapauksista en ole koskaan ollut erikoisen kiinnostunut. Lisäksi Kyllikki Saari kuoli jo ennen minun syntymääni eli minulla ei voi olla minkäänlaisia omakohtaisia muistoja tapauksen tuoreesta uutisoinnista. Silti nimi Kyllikki Saari yhdistyy mielessäni ilman muuta 1950-luvulla tapahtuneeseen surmatekoon ja mieleeni palaa heti monia yksityiskohtia tapahtumasta: uskonnolliseksi kuvailtu nuori tyttö, hauta metsäsuolalla, moneen suuntaan velloneet epäilykset tekijästä, jonka henkiloisuus ei koskaan varmistunut.

Tutkija Juho Saari (ei sukua Kyllikki Saarelle) on tarttunut Saaren tapaukseen, mutta hän ei yritä kirjassaan selvittää, mitä todella tapahtui ja kuka oli murhaaja. Hänen tutkimuskysymyksensä on oikeastaan vielä kiehtovampi: hän haluaa selvittää, miksi Saaren murha säilyy kollektiivisessa muistissa vuosikymmenestä toiseen.

Tapahtumien kulku

Keväällä 1953 Kyllikki Saari oli 17-vuotias. Hän oli päässyt ripille edellisenä vuonna, asui vanhempiensa luona, kävi sunnuntaisin kirkossa ja työskenteli apulaiskanslistina kirkkoherranvirastossa.

Sunnuntaina 17. toukokuuta Saari oli ollut evankelisen nuorisoliiton opintokerholaisuudessa, jonka päätyttyä hän ja hänen ystävänsä lähtivät polkupyörillä kotimatkalle. Isojoen meijerin risteyksessä tytöt erosivat ja kumpikin lähti omaa kotiaan kohti, matkaa oli vielä muutama kilometri. Kun tytär ei kuulunut kotiin, Kyllikin vanhemmat olettivat hänen jääneet yöksi kirkolle jonkun ystävän luokse. Kun tytär ei ilmestynyt maanantainakaan kotiin, vanhemmat alkoivat huolestua ja kuulivat, ettei hän ollut käynyt työpaikallaan kirkkoherranvirastossa maanantaina. Tämän jälkeen isä teki nimismiehelle katoamisilmoituksen ja etsinnät alkoivat.

Etsintöihin osallistui aluksi kymmeniä, myöhemmin jopa satoja vapaaehtoisia, mutta mitään ei löytynyt. Heinäkuussa löydettiin Saaren polkupyörä suohon upotettuna, jolloin viimeistään varmistui, että kysymyksessä todella oli rikos. Lokakuussa löytyi Saarelle kuulunut kenkä ja etsijät lähtivät uudelleen maastoon. Ruumis löytyi matalasta haudasta suon laidasta. Hauta oli merkitty pystyyn isketyllä männynnäreellä.

Tapaus oli esillä valtakunnallisissa sanomalehdissä heti katoamisesta lähtien. Saaren hautajaistilaisuus Isojoen kirkossa oli valtava massatapahtuma, joka keräsi yleisöä kirkkoon ja hautausmaalle eri lähteiden mukaan 10 000–25 000 henkeä. Juho Saari vertaakin Kyllikki Saaren hautajaistyönsä määrää muihin 1950-luvun kuuluisiin hautajaistilaisuuksiin: marsalkka Carl Gustaf Emil Mannerheimin, presidentti Juho Kusti Paasikiven ja säveltäjä Jean Sibeliuksen hautajaisiin.

Helsingin Sanomat oli luvannut murhan selviämiseen johtavista tiedosta suuren palkkion, ja il-

miantoja tehtiin jatkuvasti. Tapaus aiheutti paikkakunnalla runsaasti huhuja, syytelyä ja epäilyksiä. Epäiltyjä ja tutkintalinjoja oli monia, tutkintamateriaalia kertyi valtavasti, mutta rikos ei koskaan virallisesti ratkennut.

Kollektiivinen muisti

Juho Saari on tutkinut aiheitaan historiallisen mikrososiologian ja kollektiivisen muistin näkökulmasta. Hän kirjoittaa, ettei itse asiassa ole kovin kiinnostunut nimenomaan Kyllikki Saaren murhasta, mutta on valinnut tämän aiheen, koska tapauksesta on saatavissa riittävä aineisto vuodesta 1953 aina 2020-luvulle saakka.

Tutkimustaan varten Saari on päässyt tutustumaan tapauksen laajaan tutkinta-aineistoon. Hän on käyttänyt aineistonaan myös aiheesta julkaistuja lehtijuttuja, tapauksesta kirjoitettuja kirjoja ja muita julkaisuja. Muistamisen tutkimisessa hänellä oli lisäksi käytettävänä vuonna 2018 kerätty kyselyaineisto, johon vastaajat oli poimittu satunnaisotannalla Taloustutkimuksen internet-paneelista. Saari harmittelee, että kysely osui ajankohtaan, jolloin *Helsingin Sanomissa* oli noin kuukautta aikaisemmin julkaistu Kyllikki Saarta käsittelevä laaja artikkeli, mikä on voinut vaikuttaa kyselyn vastauksiin joidenkin vastaajien osalta.

Miksi juuri tämä murha on säilynyt näin vahvasti kollektiivisessa muistissa? Saari toteaa toisiinsa kytkeytyvien, emotionaalisesti puhuttelevien teemojen ja asioiden yleensäkin säilyvän muistissa muuta vahvemmin. Kyllikki Saaren tapauksessa Saari näkee muistamisen taustalla viisi keskeistä asiakokonaisuutta, nimittäin tutkintalinjat, paikat, tunnereaktiot, symbolit ja pahuus, joita Saari analysoi perusteellisesti. Lisäksi kollektiivista muistia tukevat tukirakenteet, kuten muistomerkit, dokumentit ja seuranta-uutisointi, jotka palauttavat mieleen tapahtumiin liittyviä seikkoja.

Kollektiivisen muistin käsitet-

tä on käytetty paljon tarkasteltaessa kansallisesti merkittäviä historiallisia tapahtumia, kuten sotia, sekä erilaisten yhteiskunnallisten muutosten prosesseja. Saari nostaa esille niin sanotut salamavalomuiset, jotka tarkastelevat draomaattisten tapahtumien tarttumista ihmisten muistiin. Hän kuvaa myös yksittäisten henkilöiden muistin ja kollektiiviseen muistamiseen liittyviä mikro- ja makrotasoa sekä esittelee aihepiiriin liittyviä aikaisempia tutkimuksia.

Jaettua muistamista

”Kuka murhasi Kyllikki Saaren”, lauloi Folk-Viljami vuonna 1965. Muutama tunnetumpikin lauluntekijä on tarttunut aiheeseen, uusia kappaleita aiheesta on julkaistu vielä 2010-luvulla. Saaren murhasta on tehty elokuvia, näytelmiä ja kuunnelmia, tiettävästi viimeisin elokuva on valmistunut vuonna 2020 ja on vielä julkaisematta. Saaren kuolema on antanut aiheen usealle kirjalle, joista osa on pyrkinyt dokumentoimaan tapahtumia, osa on hyödyntänyt tapahtumia fiktiivisessä rikostarinassa. Uusia kirjojakin on tulossa, ennakkotietojen mukaan esimerkiksi Teemu Keskisarjalta ilmestyy aiheesta kirja kevään 2021 aikana. Saaren murha on selvästikin painunut vahvasti suomalaisten kulttuuriseen tietoisuuteen ja kiinnostus aiheeseen elää yhä.

Juho Saari ei esitä paljastuksia murhasta eikä tekijästä. Hän päinvastoin välttää nimien mainitsemista ja kuvailee asiaan liittyviä henkilöitä enimmäkseen vain heidän rooliensa mukaan. Joitakin julkisuudessa esiintyneitä virheellisiä seikkoja hän tosin oikaisee tai kumoo. Saari ei esitä omia oletuksiaan tekijän henkilöllisyydestä, vaikka hän käykin läpi pääepäilyihin kohdistuneita tutkintalinjoja. *Kuuluisan kuoleman varjo* ei siis tosiaankaan ole mikään paljastuskirja vaan asiallinen tutkimus ja sellaisena ansiokas.

MERJA LEPPÄLAHTI

Kirjoittaja on folkloristi.